

Підтримку надає:



Федеральне міністерство  
продовольства і  
сільського господарства

на підставі рішення  
Німецького Бундестагу



Німецько-український  
агрополітичний діалог

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій 

Огляд аграрної політики

APD/APR/02/2015

## Методологія індексу аграрного бізнес-клімату (ABI)

Фолькер Зассе, Ігор Остапчук

Київ, грудень 2015 р.

## **Про проект «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)**

---

«Німецько-український агрополітичний діалог» підтримує Україну у справі реформування аграрного законодавства та аграрної політики з урахуванням міжнародного досвіду Німеччини та інших країн, а також міжнародних організацій (ЄС, СОТ), відповідно до принципів ринкової економіки та структурної політики. Проект підтримується Федеральним міністерством продовольства та сільського господарства ФРН в межах програми двостороннього співробітництва та реалізується у співпраці з уповноваженою компанією ТОВ ГФА Консалтинг груп та виконавцями проекту ТОВ ІАК АГРАР КОНСАНТИНГ та Лейбніц-Інститутом аграрного розвитку в країнах перехідної економіки (ІАМО). З українського боку відповідальним за виконання проекту є Інститут економічних досліджень і політичних консультацій (ІЕР).



[www.apd-ukraine.de](http://www.apd-ukraine.de)

### **Автори**

Фолькер Засе

[sasse@apd-ukraine.de](mailto:sasse@apd-ukraine.de)

Ігор Остапчук

[ostapchuk@ucab.ua](mailto:ostapchuk@ucab.ua)

## **ЗМІСТ**

1. ОБҐРУНТУВАННЯ .....	4
2. ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД .....	4
3. СПЕЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО АВІ .....	5
4. ТЕХНІЧНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ АВІ.....	8
ДОДАТОК .....	9

## 1. ОБҐРУНТУВАННЯ

Індекс аграрного бізнес-клімату (ABI) – це ранній індикатор розвитку аграрного сектору в Україні. Його було розроблено в співпраці між Українським клубом аграрного бізнесу (УКАБ) та Німецько-українським агрополітичним діалогом (АПД) задля отримання швидкої та надійної інформації про суб'єктивну оцінку ділового клімату сільськогосподарськими виробниками. ABI зосереджується на стабільності загальної політики, надійності загальної стратегії в аграрній політиці та очікуваннях щодо розвитку економічної ситуації. Крім отримання статистичних даних, індекс дає корисну інформацію для суб'єктів політичних рішень та для підприємницької спільноти.

Враховуючи велику потребу в надійній інформації про останні тенденції в аграрному секторі України: ціни, регулювання, інвестиційні наміри аграрних виробників, сприйняття легкості ведення аграрного бізнесу в Україні учасниками аграрних ринків тощо, – буде впроваджено Індекс аграрного бізнес-клімату задля оцінки ефективності державної регуляторної політики, розвитку сектору та його інвестиційної привабливості.

## 2. ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД

Методологія підрахунку в головних рисах відтворює «Індекс бізнес-клімату Ifo» (BCI), розроблений та впроваджений з 1972 р. Інститутом економічних досліджень ім. Ляйбніца в Мюнхенському університеті<sup>1</sup>. Хоча BCI відображає лише невелику частку ВВП, він довів свою релевантність для політики та бізнесу. Індекс має особливе значення для розуміння перспективи змін в економічному зростанні, оскільки дозволяє з високим рівнем надійності передбачити масштабні зміни в економічному розвитку.

Аграрних виробників просять дати оцінку **поточного становища в бізнесі** та своїх **очікувань** щодо наступних шести місяців. Вони можуть схарактеризувати своє поточне становище як «добре», «задовільне» чи «погане», а свої бізнес-очікування на 12 наступних місяців – як «більш сприятливі», «незмінні» або «більш несприятливі». Відповіді зважуються та групуються відповідно до внеску даної групи виробників до ВВП. **Балансовим значенням** поточної ситуації в бізнесі є різниця відсотків відповідей «добре» і «погано», балансове значення очікувань – різниця відсотків відповідей «більше сприятливі» та «більш несприятливі». Отже, бізнес-клімат є середнім балансових значень ситуації в бізнесі та очікувань.

### **Приклад підрахунку балансових значень у BCI:**

*Зі 100 фірм-респондентів 40% оцінюють своє ділове становище як задовільне, 35% – як добре і 25% – як погане. Опитані виробники, що оцінили своє становище як задовільне, вважаються «нейтральними» та не впливають на результати оцінки ситуації в бізнесі. Далі підраховується різниця між двома іншими відсотковими значеннями (35 - 25). Підсумкове значення 10 відсоткових пунктів є оцінкою ситуації в бізнесі, тобто першим компонентом бізнес-клімату в формі балансового значення. Очікування щодо подальших шести місяців підраховуються так само. Далі знаходиться середнє значення оцінки становища та очікувань, яке є балансовим значенням аграрного бізнес-клімату для окремо взятого місяця:*

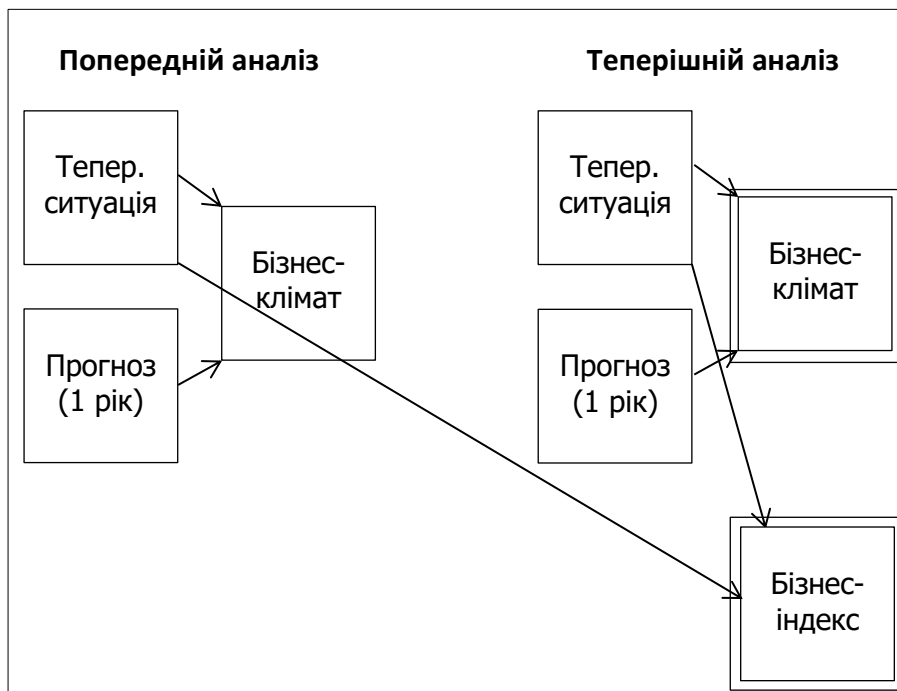
<sup>1</sup> <http://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/Survey-Results/Business-Climate/Geschaeftsklima-Archiv/2015/Geschaeftsklima-20150522.html>

$$\text{Бізнес-клімат} = \sqrt{(\text{ситуація} + 200)(\text{очікування} + 200)} - 200$$

Балансові значення аграрного бізнес-клімату можуть коливатися між крайніми значенням -100 (якщо всі фірми-респонденти оцінюють становище як погане або очікують, що положення в бізнесі погіршиться) та +100 (якщо всі фірми-респонденти оцінюють своє становище як добре або очікують, що їхнє ділове становище покращиться). Для підрахунку **значень індексу** бізнес-клімату та його компонентів – оцінки поточного становища та очікувань – до балансових значень додається 200 та вони нормалізуються відповідно до середнього значення базового року (наразі базовим є 2005 рік).

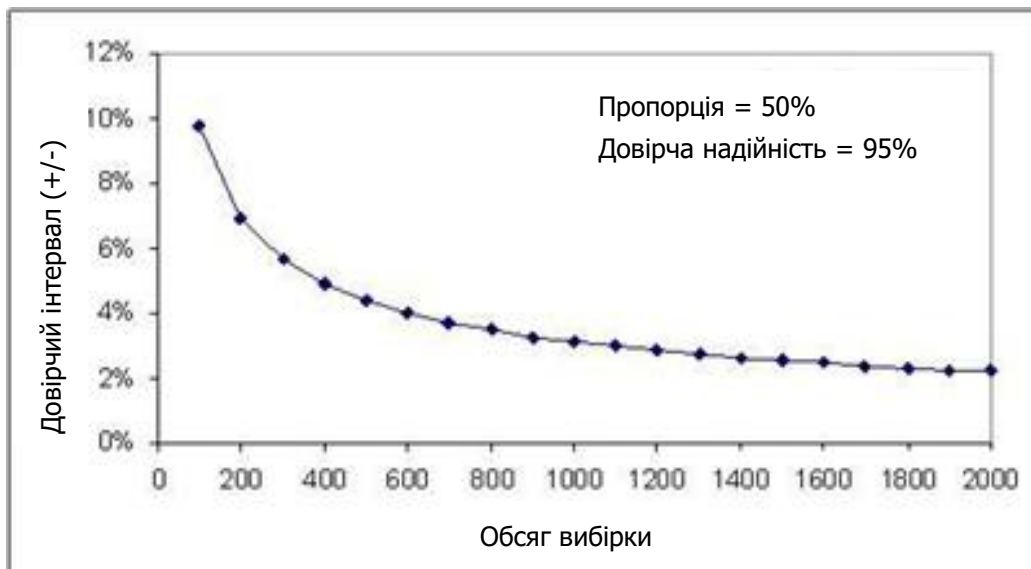
$$\text{Значення індексу} = \frac{\text{баланс на поточний місяць} + 200}{\text{середній баланс у базовому році} + 200} \times 100$$

### Схема розрахунку бізнес-клімату та бізнес-індексу



### 3. СПЕЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО АВІ

У випадку АВІ базовими є результати першого опитування, проведеного в серпні 2015 р. Планується розрахунок АВІ тричі на рік (лютий, серпень, листопад).



Інтерв'ювання 400 аграрних виробників дасть статистично надійні дані на обласному рівні з похибкою  $\pm 4,85\%$  та довірчим інтервалом 95%. Зменшення розміру вибірки призведе до зменшення статистичної точності результатів. Загальна вибірка розподілена на 28 компонентів (див. с. 3, табл. 1), тоді як у середньому кожен компонент представлено  $400/28=14,3$  відповідями.

Загальний внесок учасників опитування у валовий аграрний продукт розраховується на рівні 11%, що видається достатнім, якщо брати до уваги досвід ВСІ в Німеччині.

#### Кластери та структура

Вибірка аграрних виробників кластеризована на основі їхнього внеску до аграрного ВВП України за трьома головними показниками: регіон, структура власності та спеціалізація.

- 4 регіони (в дужках - частка в аграрному ВВП):
  - Південні степові області (Одеська, Миколаївська, Запорізька, Херсонська області) – 18%.
  - Чорноземні області (Хмельницька, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Полтавська області) – 39%.
  - Прикарпаття та Волинь (Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська, Волинська, Рівненська, Тернопільська області) – 17%.
  - Північно-східні області з піщаним ґрунтом (Київська, Чернігівська, Житомирська, Сумська, Харківська області) – 26% (див. мапу на ілюстрації).



- 2 сектори за спеціалізацією (в дужках – частка в аграрному ВВП):
  - Тваринництво та змішане виробництво (24% від виробництва всіх аграрних підприємств),
  - Рослинництво (76% від виробництва всіх аграрних підприємств),
- 4 структури «підприємства» (в дужках – частка в аграрному ВВП):
  - індивідуальні виробники (домогосподарства) (46%),
  - незалежні підприємства (33%),
    - малі та середні фермери – до 5000 га (78% або 26% вибірки),
    - великі фермерські підприємства – понад 5000 га – (22% або 7% вибірки),
  - агрохолдинги (21%).

### ***Визначення структур «підприємства»***

#### ***індивідуальні виробники (домогосподарства):***

*Власники сільськогосподарських площ з часів приватизації раннях 90-х, переважно розміром 1-5 га, без юридичного та фіскального статусу, але зі значною часткою у виробництві важливих аграрних продуктів, таких як молоко і м'ясо, зокрема через прямий продаж на роздрібних ринках.*

#### ***Незалежні підприємства***

*Юридичні особи з фіскальною реєстрацією, що ведуть аграрний бізнес на власній землі та на орендованих в індивідуальних власників аграрних площах.*

#### ***Агрохолдинги:***

*Конгломерат незалежних підприємств у власності одного підприємця з більш чи менш спільним підходом у веденні бізнесу.*

Зважаючи на те, що державні підприємства в найближчому майбутньому будуть приватизовані, їх доцільно розглядати як приватні (у дослідженні державні підприємства віднесені до кластеру незалежних приватних підприємств з землями площею до 5000 га). Далі, оскільки головним критерієм відображення структури аграрних виробників у АБІ є їхня частка у валовому продукті, здається очевидним, що в опитування потрібно включити індивідуальних виробників через те, що вони займають значущу частку ринку у виробництві м'яса, овочів та фруктів.

**Таблиця 1. Модель кластеризації вибірки<sup>2</sup>**

Регіон	кількість респондентів	власність	кількість респондентів	спеціалізація	кількість респондентів
Південні степові області	72	Приватне домогосподарство	33		33
		незалежне площею до 5000 га	24	тваринництво	6
				рослинництво	18
		незалежне понад 5000 га	7	тваринництво	2
				рослинництво	5
		приватне підприємство в холдинговій структурі	8	тваринництво	2
				рослинництво	6

<sup>2</sup> Буде завершена після остаточного визначення розміру вибірки.

Регіон	кількість респондентів	власність	кількість респондентів	спеціалізація	кількість респондентів
Чорноземні області	156	Приватне домогосподарство	72		72
		незалежне площею до 5000 га	41	тваринництво	10
		незалежне понад 5000 га	12	рослинництво	31
		приватне підприємство в холдинговій структурі	31	тваринництво	3
				рослинництво	9
Прикарпатський регіон	68	приватне підприємство в холдинговій структурі	15	тваринництво	7
		Приватне домогосподарство	31	рослинництво	24
		незалежне площею до 5000 га	17	тваринництво	4
		незалежне понад 5000 га	5	рослинництво	13
		приватне підприємство в холдинговій структурі	15	тваринництво	1
Північно-східні області з піщаним ґрунтом	104	приватне підприємство в холдинговій структурі	21	рослинництво	4
		Приватне домогосподарство	48	рослинництво	4
		незалежне площею до 5000 га	27	тваринництво	6
		незалежне понад 5000 га	8	рослинництво	21
		приватне підприємство в холдинговій структурі	21	тваринництво	2
<b>Всього:</b>	<b>400</b>		<b>400</b>		<b>400</b>

#### 4. ТЕХНІЧНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ АВІ

Збирання даних у ході опитування буде здійснено шляхом телефонних інтерв'ю із власниками або провідними менеджерами. Головними перевагами телефонного інтерв'ювання аграрних виробників України є відносно високий відсоток отриманих відповідей та доступна ціна. Дані збиратимуть кваліфіковані інтерв'юери. Необроблені дані будуть доступні в форматах Excel і SPSS. База даних аграрних виробників створюється з існуючих баз даних, які є в УКАБ, АПД та інших організацій. Право на використання терміну «Індекс аграрного бізнес-клімату» належить АПД і УКАБ як партнерам у спільній діяльності.



## ДОДАТОК

### Анкети

#### 1. Анкета про поточне економічне становище

Питання з єдиною відповіддю: «добре», «задовільне», «погане»,

Як ви оцінили би...	Вага
<b>• ваше поточне економічне становище як аграрного виробника?</b>	<b>1</b>
• рівень продуктивності вашого бізнесу?	0,1
• рівень витрат у вашому бізнесі?	0,1
• масштаб вашої економічної діяльності (земельні площі, кількість тварин тощо)?	0,1
• доступ до капіталу третіх осіб, тобто до кредитів?	0,1
• доступ до кваліфікованого персоналу?/фахових знань (для індивідуальних домогосподарств)	0,1
• доступ до сучасної техніки та устаткування?	0,1
• вплив на ваш бізнес загальної політичної ситуації в Україні?	0,1
• державну підтримку (субсидії) вашого бізнесу?	0,1
• вплив на ваш бізнес загальної економічної ситуації в Україні?	0,1
• волю органів державної влади до співробітництва (бюрократія, проблеми корупції)?	0,1

#### 2. Анкета про очікуване економічне становище

Питання з єдиною відповіддю: «більш сприятливе», «незмінне», «менш сприятливу»,

Як, відповідно до ваших очікувань, протягом наступних 12 місяців зміниться...	Вага
<b>• ваше економічне становище як аграрного виробника?</b>	<b>1</b>
• рівень продуктивності вашого бізнесу?	0,1
• рівень витрат у вашому бізнесі?	0,1
• масштаб вашої економічної діяльності (земельні площі, кількість тварин тощо)?	0,1
• доступ до капіталу третіх осіб, тобто кредитів?	0,1
• доступ до кваліфікованого персоналу? /фахових знань (для індивідуальних домогосподарств)	0,1
• доступ до сучасної техніки та устаткування?	0,1
• вплив на ваш бізнес загальної політичної ситуації в Україні?	0,1
• державну підтримку (субсидії) вашого бізнесу?	0,1
• вплив на ваш бізнес загальної економічної ситуації в Україні?	0,1
• волю органів державної влади до співробітництва (бюрократія, проблеми корупції)?	0,1